

תאריך עדכון: 08.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: הספרות האמוראית - התהוותה ועריכתה

09-389-01

שם הקורס באנגלית: Amoraic Literature: Formation and Redaction

שם המרצה: ד"ר יונתן פיינטוך

סוג הקורס: שיעור

היקף שעות: 2 ש"ס

סמסטר: ב'

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

להקנות לתלמידים מתודת מסודרת ומעמיקה בחקר ספרות האמוראית. לעמוד על תהליך העריכה של התלמוד הבבלי והירושלמי. להקנות לתלמידים רקע ומיומנות בביקורת הנמוכה ובביקורת הגבוהה של חקר הבבלי והירושלמי. עיון מעמיק במבנה הספרותי של הסוגיות התלמודיות ומרכיבי הסוגיא והשוואת המקבילות.

תוצרי למידה:

הבנה מקיפה של המבנה והמרכיבים של הסוגיות הן בבבלי והן בירושלמי והבנת השפה והתוכן של הסוגיות. הבנה עמוקה במאגרי מידע של חקר הבבלי והירושלמי והשימוש בהם. יכולת לחקור לעומק את עדי הנוסח של הסוגיות שלומדים בשני התלמודים. יכולת להגיע לביבליוגרפיה של חקר ספרות חז"ל בכלל, וסוגיות אלו בפרט.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

בקורס זה נעסוק בסוגיות נבחרות מן התלמוד הבבלי והירושלמי (החיבורים העיקריים של תקופת האמוראית). ננסה להקנות לתלמידים מתודת מחקר חדשני ועדכני בחקר ספרות האמוראית.

מהלך השיעורים:

השיעור יהיה מורכב מהרצאה ודיון סביב הנושאים שיפורטו להלן. הנושאים יוכנו מראש על ידי התלמידים על פי הנחיות מוקדמות של המרצה. כמו כן יכלול השיעור דפים וטבלאות וכן שימוש באמצעים טכנולוגיים ואתר קורס. בתחילת השנה המרצה יעמיד לרשות המשתתפים חוברת הכוללת את כל המקורות לקורס. כל שבוע המרצה יציין את חומר הקריאה הנדרש לשיעור הבא.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

נושא השיעור	ספרות מומלצת
1 הקדמה: כיצד למדו בתקופת האמוראים – בית מדרשם של האמוראים הראשונים	
3-2 הסוגיה התלמודית ואבני הבניין שלה הברייתא והמימרא	ש"י פרידמן, "פרק האשה רבה בבבלי"; פרידמן, תלמוד ערוך, כרך הנוסח, עמ' 7-23
4 הסוגיא הקדומה – התפתחות הסוגיא בשלבים	עיון בירושלמי ברכות א: ב (ג ע"א) וקטע גניזה; תוספתא ברכות א: ב
6-5 לימוד התורה בבבל ובארץ ישראל בתקופה האמוראית – המרכזים והשייבות, המקורות לכרונולוגיה של התלמוד	גפני, יהודי בבל, עמ' 177-184
7 החומר הסתמי בתלמוד הבבלי והוספות בתר-אמוראיות – גישות הלבני, פרידמן וברודי	ברודי, 'סתם התלמוד'.
9-8 מסורת הנוסח של התלמוד הבבלי – עריכות שונות, חילופי 'גרסאות' ומסירה בכתב	רוזנטל, 'תולדות הנוסח ובעיות עריכה', עמ' 6-31 פרידמן, כרך הנוסח, עמ' 165-175.
11-10 מסורת הנוסח של התלמוד הירושלמי – עריכותיו ומסורת הנוסח שלו	בבלי פסחים נב ע"א עמית, "מקומם של כתבי היד התימניים", סד ואילך.
12 היחס בין התלמודים - הירושלמי והבבלי, סמכותו של התלמוד הבבלי והתקבלותו על פני התלמוד הירושלמי	זוסמן, 'ישוב לירושלמי נזיקין', עמ' 55-67
13 האגדה שבתלמודים – אופי ואופני קריאה	Rubenstein, Talmudic Stories, 3-15; 243-283
14 ספרות האגדה והמדרש האמוראיים	גפני, 'היצירה הרוחנית-ספרותית'. היינימן, יצחק, דרכי האגדה, עמ' 27 43 היינימן, יוסף, אגדות ותולדותיהן, ירושלים 1974, עמ' 201-207

ג. דרישות קדם:

רקע בלימוד התלמוד הבבלי ובספרות חז"ל. הקורס מיועד בעיקר לתלמידות ותלמידים בעלי רקע בתלמוד.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

לפני כל שיעור יקבלו התלמידים הוראות מפורטות על הקטע בתלמוד אותו יש להכין וכן הפניות לקטעים המקבילים במקורות האחרים. קטעים אלה יוכנו על פי הפרשנים הקלאסיים ועל פי החוקרים המודרניים בצירוף קריאה ביבליוגרפית.
בקורס זה יש חובת נוכחות, שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל שתי הרצאות במשך הסמסטר ללא סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת, ולא יקבל ציון בקורס.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

הציון הסופי מורכב ממבחן בסוף הקורס שמהווה 100% מן הציון בקורס.

ו. ביבליוגרפיה:

קריאת חובה:

1. גפני, יהודי בבל, עמ' 177-184
2. שנאן, עולמה של ספרות האגדה, עמ' 11-20

ביבליוגרפיה נבחרת:

1. אלון, מנחם, המשפט העברי, א-ג, ירושלים תשל"ג
2. ברודי, ירחמיאל, 'סתם התלמוד ודברי האמוראים', איגוד א (תשס"ח), עמ' 213-227
3. מ' בנוביץ, מ', פרק שבועות שתיים בתרא: בבלי שבועות פרק שלישי, מבוא, ניו יורק וירושלים, תשס"ג, עמ' 1-17.
4. בנוביץ, מ', תלמוד האיגוד: מאימתי קורין את שמע, ברכות פרק ראשון מן התלמוד הבבלי, עם פרשנות על דרך המחקר, ירושלים, תשס"ו.
5. גינצבורג, לוי, פרושים וחדושים בירושלמי, ניו-יורק תש"א, חלק ראשון
6. גפני, ישעיה, 'היצירה הרוחנית-ספרותית' בתוך: ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, ירושלים תשמ"ב, כרך א', עמ' 486-494 (סעיפים ו ו-ז).
7. גפני, ישעיה, יהודי בבל בתקופת התלמוד, ירושלים תשנ"א
8. הבלין, שלמה זלמן, מסורת התורה שבעל פה: יסודותיה, עקרונותיה והגדרותיה, ירושלים, תשע"ב
9. היינימן, יוסף, אגדות ותולדותיהן, ירושלים, תשל"ד
10. היינימן, יוסף, דרשות בציבור בתקופת התלמוד, ירושלים, תשמ"ב

11. היינימן, יצחק, דרכי האגדה, ירושלים, תש"י
12. הלבני, דוד, מבואות למקורות ומסורות: עיונים בהתהוות התלמוד, ירושלים, תשע"ב
13. הר, משה דוד, "מהותה של אגדה", מחניים ק (תשכ"ו), עמ' סא-סט.
14. הר, משה דוד, 'אגדה ומדרש בעולמם של חז"ל בארץ ישראל: מקומות התהוות, סיבות צמיחה וזמני עריכה', בתוך: י' לוינסון, י' אלבוים וג' חזן-רוקס (עורכים), היגיון ליונה: היבטים חדשים בחקר ספרות המדרש, האגדה והפיוט; קובץ מחקרים לכבודו של פרופסור יונה פרנקל במלאות לו שבעים וחמש שנים, ירושלים, תשס"ז, עמ' 131-148.
15. זוסמן, יעקב, 'שוב לירושלמי נזיקין', מחקרי תלמוד א (תש"ן), עמ' 133-55
16. זוסמן, יעקב, מבוא, ב: תלמוד ירושלמי, יוצא לאור על פי כתב יד סקליגר 3 (Or. 4720) שבספריית האוניברסיטה של לידן עם השלמות ותיקונים, ירושלים תשס"א
17. ליברמן, שאול, תלמודה של קיסרין, ירושלים תרצ"א
18. מאק, חננאל, מדרש האגדה, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב, תשמ"ט
19. מלמד, עזרא ציון, פרקי מבוא לספרות התלמוד, ירושלים תשל"ג
20. עמית, אהרן, "שני ענפי הנוסח של פרק 'היה קורא' בבבלי ברכות ותרומתם להבנת תולדות העריכה של הבבלי", תורה לשמה: ספר היובל לכבוד שמא יהודה פרידמן, עמ' 267-223.
21. פרידמן, שמא יהודה, "פרק האשה רבה בבבלי, בצירוף מבוא כללי על דרך חקר הסוגיא", מחקרים ומקורות, א (תשל"ח),
22. פרידמן, שמא יהודה, 'הברייתות ויחסן למקבילותיהן בבבלי', עטרה לחיים; מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי (בעריכת ד' בויארין [ואחרים]). ירושלים, תשס, עמ' 163-201
23. פרידמן, שמא יהודה, תלמוד ערוך: פרק השוכר את האומנין, כרך הנוסח, ניו-יורק וירושלים, תשנ"ז
24. פרנקל, יונה, דרכי האגדה והמדרש, גבעתיים, תשנ"א
25. פרנקל, יונה, מדרש ואגדה, כרכים א'-ג', תל-אביב, תשנ"ג
26. רוזנטל, אליעזר שמשון, "תולדות הנוסח ובעיות עריכה בחקר התלמוד הבבלי", תרביץ נז (תשמ"ח), עמ' 6-31
27. שנאן, אביגדור, עולמה של ספרות האגדה, אוניברסיטה משודרת, תל-אביב, תשנ"ו